

Københavns sidste offentlige henrettelse

Skildring af et professionelt processystem

Af Pernille Ulla Knudsen

I den tidligere morgenstund den 19. maj 1857 blev smedesvend Christian Julius Jensen ført ud til retterstedet på Amager, hvor han som den sidste blev offentligt henrettet i København.

Der var ingen, der på denne maj-morgen for 161 år siden vidste, at dette ville blive den sidste gang, den kongeligt udnævnte skarpretter svang sin økse for publikum i København eller, at Jensen i det hele taget blev den sidste københavner, der blev dødsdømt – i hvert fald frem til retsopgøret. Men at forandringer var undervejs, har nok stået klart for de fleste københavnerne.

Året 1857 står nemlig som et symbol på brydningen mellem gammelt og nyt, mellem enevælde og demokrati, mellem kontrol og liberalisme.

Byens indbyggere havde indtil dette tidspunkt været indespærret bag et forældet militært voldanlæg, der sammen med en lige så forældet produktions- og handelsregulering virkede hæmmende for byens udviklingsmuligheder. Alligevel foregik der en rivende industrialisering og urbanisering af hovedstaden, hvis befolkningstal nærmest eksploderede i årene op mod 1857 og førte til en katastrofal og næsten ubegribelig overbefolkning af byen.

På det strafferetlige område levede man ligeledes med for længst forældede retsregler, som man dels forsøgte at modernisere gennem legalistiske tilbygninger og dels brugte 1800-tallets *nye straffeteori* til at genfortolke, for endelig at bringe reglerne i anvendelse ved *inkvisitoriske ekstraretter*, der på ingen måde levede op til løfterne i den nye forfatning, men til gengæld var imponerende effektive.

Der er fortalt mange historier om de sidste henrettelser i 1800-tallet, om organiseret bandekriminalitet og om politiet og statsmagtens kamp

for at komme forbrydelserne til livs. Historikeren Tyge Krogh¹ har behandlet straffernes udvikling over en længere periode i 1700-tallet, og Karl Peder Pedersen har i en oversigtsartikel gennemgået den offentlige afstraffelse i København i 1700- og 1800-tallet.² Senest er der kommet et nyt oversigtsværk af Niels H. Kragh-Nielsen, der samler de spredte oplysninger om henrettelser i Danmark 1537-1892. Et værk, der nok skal give anledning til mange videre studier i de enkelte sager.³

I denne sammenhæng er Christian Julius Jensens henrettelse ikke særlig spektakulær. Det er sådan set blot endnu en ulykkelig historie om misbrug, vold og dyb armod. Som enhver retshistoriker imidlertid ved, så er et grundigt studie af en hvilken som helst retssag *aldrig* blot endnu en retssag. Retsprotokollerne giver et unikt indblik i såvel sagens genstand som retssystemet selv.

Jeg stødte på drabssagen fra Christianshavn for snart mange år siden, og jeg har altid vidst, at en dag ville jeg blive nødt til at fortælle denne historie videre til andre. Der findes vist ikke en bedre lejlighed – eller et bedre publikum – end lige netop her – og så er det i år oven i købet 400 året for Christian IV's anlæggelse af Christianshavn.

Christianshavn har altid fungeret som sit egen lille selvstændige mikrokosmos i København – fastlåst, som bydelen altid har været, af de én gang givne fysiske rammer og omgivet af vand og voldgrave siden begyndelsen. I midten af 1800-tallet var bristepunktet for længst nået, og alligevel fortsatte udviklingen i denne til stadighed entreprenante smeltedigel.

Christianshavn var ved anlæggelsen blevet inddelt i to egne bydele – skåret igennem på tværs af Christianshavns Kanal. I bydelen *neden vandet* tættest på København lå de store gårde og ejendomme. Her boede de mere velhavende erhvervsdrivende, universitetsprofessorerne og kunstnerne. Bydelen *oven vandet*, presset op mod voldanlægget mod Amager, husede de mindre bemidlede christianshavner, men også en stor del af de mange produktionsvirksomheder og småfabrikker, der hørte til den tidlige fase af Københavns industrialisering. Med arbejdspladserne fulgte befolkningsvæksten.

1. Tyge Krogh: *Oplysningstiden og det magiske. Henrettelser og korporlige straffe i 1700-tallets første halvdel*, Kbh. 2000.
2. Karl Peder Pedersen: *At blive stillet til Skue – straffenes København* i Historiske Meddelelser om København, Kbh. 2012, s. 28-54.
3. Niels H. Kragh-Nielsen: *Straffet på Livet – Henrettelser i Danmark 1537-1892*, Kbh. 2018.

Retssagen mod Christian Julius Jensen viser ved nærstudie, hvor strømlinet Københavns Politi og Kriminalret gennem sin efterforskning og forundersøgelse forberedte sagen til domsfældelse og hvor kompetent og effektivt undersøgelsesdommeren agerede, ikke bare inden for sit procesretlige mandat, men også ved sin indsigt i tidens strafferetlige diskurs. Det vil derfor i det følgende være undersøgelsesprotokollerne fra Københavns Politi- og Kriminalret, der vil være i centrum, og hvordan disse kom til at tegne hele retssagens forløb – men retshistorie uden mennesker er der ikke meget ved, så lad os derfor også benytte protokollerne til at få et kikk ind i det liv, der blev levet i og omkring lejligheden på 2. sal i baghuset i gården i Sofiegade 341 på Christianshavn, hvor denne beretning skal tage sin begyndelse.

Drabet

Natten mellem den 20. og 21. oktober 1856 tog den 40-årige smedesmed Christian Julius Jensen familiens brødkniv og jog denne dybt ind i venstre side af halsen på sin sovende kone, den 43-årige Juliane Marie Raadsig, i deres lejlighed på Christianshavn.⁴

Parret havde levet sammen siden 1837 og havde fået ni børn sammen, hvoraf seks endnu levede, og fem af disse boede hjemme.

I retten kom det frem, at ægtefællernes forhold aldrig havde været godt, og at det var blevet værre i det sidste år. Christian Julius Jensen erkendte, at han jo nok havde sin andel deri, men at hans kone *altid brummede og udskældte ham og i ingen henseende ville sørge for ham*.⁵ Han forklarede, at konen beklagede sig over, at han ikke tjente nok til deres underhold, men han forsikrede retten om, at han havde givet hende så meget af sin arbejds løn, som det var ham muligt at afse i forhold *til hans egne første fornødenheder*. Han mistænkte desuden også konen for at være ham utro, og dette kom i retten til at stå som det centrale motiv til forbrydelsen.

I den senere tid var ufreden udartet til direkte slagsmål, og en gang havde ægteparret i stueetagen, skibstømmer Dahlmans, foranlediget af Juliane Maries skrig tvunget sig adgang til lejligheden på 2. sal, hvor de fandt Jensen med begge hænder om sin kones hals.

4. Fremstillingen i dette afsnit bygger på højesteretsdommen af 7. april 1857, der er gengivet i: J. Liebe (udg.): *Departementstidende*, nr. 35, 30. maj. 1857, s. 522-530.

5. Smst. s. 522.

Omkring 4-5 uger før drabet havde der igen været slagsmål, og ved denne lejlighed var konen flygtet op til overboen, vognmandskarl Larsen, der efterfølgende var kommet ned til Jensen på 2. sal og havde slået ham til blods. Herefter var Jensen flyttet fra hjemmet og havde boet på logi i Amagergade hos smedemester Horn. Omkring en uge inden drabet var han imidlertid atter flyttet tilbage til familien, og i denne periode, forklarede vidnerne samstemmende, havde forholdet mellem dem været bedre. Mandag den 20. oktober på selve drabsdagen havde parret i fælleskab flyttet deres bohavn til en ny lejlighed i Strandgade 23. Dagen var gået uden konflikter, og om natten skulle familien sove en sidste gang på gulvet i deres gamle lejlighed i Sofiegade 341. De havde spist smørebrød til aftensmad, og herefter kom Jensen på den ide, at der skulle hentes brændevin.

Det kom til at spille en væsentlig rolle under sagen, at Christian Julius Jensen havde denne endog meget store hang til brændevin, og der tegnede sig et helt entydigt billede af et årelangt alkoholmisbrug. Denne aften blev der nu kun hentet en mindre mængde brændevin, svarende til 1,2 dl,⁶ som både kone og mand drak af. Der kunne derfor ikke være tale om, at Jensen havde været kraftigt beruset i gerningsøjeblikket. I det hele taget forklarede samtlige vidner, at tiltalte havde fremstået ædru, i tiden efter at, han var flyttet hjem til familien igen, og ingen havde oplevet ham beruset, da de talte med ham på selve gerningsaftenen.

Ved ni-tiden lagde de store børn sig til at sove, og også konen lagde sig på gulvet med det yngste barn hos sig. Så var det, at Jensen tog kniven fra kakkelovnen og stak den i halsen på sin kone og derefter ikke huskede noget, før han blev vækket af sin ældste søn. Da var hans kone i live og bad ham rejse hende lidt op, hvilket han også gjorde, såvel som han lagde en våd klud på såret.

Den ældste søn løb efter ægteparret Dahlmann i stuen, og da disse erfarede, hvad der var sket, insisterede Dahlmann på, at konen skulle på hospitalet. Jensen afviste denne ide, og derfor gik Dahlmann på eget initiativ ud for at søge hjælp, mens Dahlmanns kone tog Jensens fem børn med sig ned i sin lejlighed, og hvilket derfor efterlod den sårede kone alene i Jensens varetægt.

I mellemtiden forsøgte Dahlmann uden held at banke en læge op, men traf så politibetjent Christensen på dennes rundering i Strandgade. Betjen-

6. Vel 3 genstande. Destilleringsmetoderne var de samme som i dag, så det er rimeligt at formode, at alkoholstyrken har været nogenlunde den samme.

ten vækkede bartskær Clausen på Torvegade, og sammen fulgtes de tre til Sofiegade, hvor de fandt Christian Julius Jensen med sin nu afdøde kone. Ved den og flere efterfølgende lejligheder hævdede Jensen, at hans kone havde taget sig selv af dage. Den responderende politibetjent og bartskæren købte næppe denne forklaring, men de vurderede nok, at Jensen ikke udgjorde en umiddelbar trussel imod andre, for de forlod ham i lejligheden med besked om, at han snarest skulle sørge for, at konens lig blev bragt til hospitalet, og at han selv skulle møde op på politikammeret næste dag.⁷

Derefter gik Christian Julius Jensen ned til ægteparret Dahlmanns i stueetagen, hvor hans børn befandt sig. Her kogte fru Dahlmann ham en kop kaffe, hvorefter han lagde sig til at sove.⁸

Der må i mellemtiden have været blevet givet ordre fra politiledelsen om, at dødsfaldet i Sofiegade øjeblikkeligt skulle undersøges nærmere, for allerede næste morgen stillede to betjente på adressen, forhørte vidner, arrangerede ligets transport til Almindeligt Hospital til obduktionsundersøgelse, og endelig tog de Christian Julius Jensen med til forhør på Nytorv.⁹ Hermed indledtes den sag mod ham, der først endeligt blev afsluttet med hans henrettelse på Amager den 16. maj 1857.

Sagens efterforskning

Retssagen mod Christian Julius Jensen blev indledt ved Københavns Kriminal- og Politiret, der siden 1845 havde været første instans i københavnske kriminalsager.¹⁰ Kriminal- og Politirettens sagsbehandling bestod af to selvstændige dele. Først en forundersøgelse, der foregik i et af de syv undersøgelseskamre, der dagligt trådte sammen, og derefter overgik sagen til behandling og påkendelse af et dommerkollegium bestående af mindst fem af rettens otte tilforordnede.¹¹ Det er som sagt den første del, forundersøgelsen, der her skal have vores opmærksomhed.

7. Højesteret: Domssager, 7. april 1857, nr. 121. Genpart af 4. Kriminalkammers forhørsprotokol, s. 12.

8. Smst. s. 20.

9. Smst. s. 10.

10. Harald Jørgensen, *Thi kendes for ret, studier i de civile københavnske domstoles historie i perioden ca. 1660 til 1919*, Kbh. 1980, s. 271.

11. Forordning af 28. feb. 1845 ang. oprettelsen af en kriminal- og politiret i København.

Kriminal- og Politiretten havde til huse i råd- og domhuset på Nytorv, og Christian Julius Jensen blev indsat i Stadens civile Arresthus på den anden side af Slutterigade.¹² I arrestprotokollen kan man læse, at han var middel af højde med brunt hår og blå øjne, at han var indsat for mord på sin kone, samt en kort notits om dommens udfald og endelig, at han den 19. maj 1857 blev afleveret til henrettelse på Amager – efter samtaltale 211 dage i arresten.¹³

Kriminal-sagerne ved Københavns Kriminal- og Politiret blev gennemført ved inkvisitorisk proces. I stedet for at beskrive udviklingen i de procesretlige principper nærmere her vil jeg i stedet henvide til Karl Peder Pedersens artikel andetsteds i denne udgivelse.¹⁴

I 1856, hvor Christian Julius Jensens sag blev behandlet i Kriminal- og Politiretten, kan man blot konstatere, at den inkvisitoriske proces havde nået sin endelige fuldkomne form, og netop forbindelsen mellem summarisk og inkvisitorisk proces i henholdsvis politiretterne og de ordinære underretter gennem 1700-tallet synes at kunne tillægges en selvstændig betydning for udviklingen.¹⁵

Kriminalkammers undersøgelsesret

Christian Julius Jensens sag blev henvist til 4. kriminalkammer. I renskrevet kopi til Højesteret fylder undersøgelsesrettens forhørsprotokol 125 sider.¹⁶ Her fremgår det, at der blev afholdt 14 retsmøder fra den 21. oktober til og med 15. november 1856. Det giver således en sagsbehandlingstid på kun 26 dage. 4. kriminalkammers undersøgelsesret har i denne drabssag været overordentlig effektiv. Rettens arbejde blev kun afbrudt, når den i kraft af *officialprincippet* var afhængig af og måtte afvente bidrag fra andre offentlige instanser. De arkivalier, som retten har efterladt, vidner om et strømlinet retsmaskineri, som jeg fra min tid som arki-

12. Karl Peder Pedersen, 2012, s. 34.

13. Nytorv Arrest 1815-1887: Arrestjournal med tillæg, s. 176.

14. Karl Peder Persen: Inkvisitoren, s. XX.

15. Henrik Stevnsborg: *Politiret og kriminalret i Danmark fra 1821 til 2006*, i Geir Heivoll og Sverre Flaatten (red.): *Rettslige Overgangsformer Politi- og kriminalret i nordiske rettsudvikling*, Oslo 2017, s. 95f.

16. Højesteret: *Domssager*, 7. april 1857, nr. 121. Genpart af 4. Kriminalkammers forhørsprotokol. De skriftlige rapporter, der blev fremlagt i 4. kammers undersøgelsesret, er siden er kasseret og findes derfor nu kun i genparten til Højesteret.

var på Rigsarkivet med de sjællandske politi- og retskredse som ressort-område mener, sagtens kan matche nutiden.

Der blev undervejs afhørt 12 forskellige vidner, hvoraf kun et vidne i sagen, skibstømmer Dahlmanns kone, blev afhørt over tre retsmøder, men hun var de facto også sagens kronvidne. Det fremgår således af forhørsprotokollen, at de øvrige vidners forklaringer blev sammenholdt med, hvad retten på forhånd var bekendt med fra fru Dahlmanns vidneudsagn. Dette skyldtes formodentlig, at det andet centrale vidne i sagen, af-dødes ældste søn, der havde været til stede i lejligheden og var den første, der opdagede forbrydelsen, kun var knapt 13 år. Efter reglerne kunne han ikke anses for et fuldgyldigt vidne, hvorfor det var vigtigt for retten at understrege overensstemmelsen mellem vidneudsagnene.

Christian Julius Jensen var selv til stede i retten på ni retsmøder ud af de 14 afholdte. Hans tilstedeværelse var ikke i sig selv en forudsætning for sagens fremdrift. Det var undersøgelsesdommeren, der skulle tilvejebringe og skriftligt dokumentere de informationer, der kunne sikre, at sagen blev så oplyst, at der i processens næste led kunne ske domfældelse. I den sammenhæng spillede mistænkte blot en birolle i sin egen sag.

Tilståelsen

På et område var mistænkte dog helt central, og det gjaldt selvfølgelig tilståelsen. Ved første fremstilling i retten den 21. oktober 1856 henholdt arrestanden sig til sin allerede afgivne erklæring og nægtede at have haft nogen andel i sin kones død.

Undersøgelser på gerningsstedet, som politidirektør Cosmus Bræstrup havde givet ordre til, pegede dog på, at konen næppe havde taget sig selv af dage, og den almindeligt kendte ufred mellem ægtefællerne ledte straks mistanken over på ægtemanden.

Undersøgelsesretten var fra start ledet af assessor G. Kópke, men efter to retsmøder, hvor arrestanten forsat nægtede sig skyldig, overgik forhørsledelsen til assessor Hermann Rothe, der havde været kriminal-assessor fra rettens start i 1845.¹⁷

Rothe, der havde en fortid hos politiet, var en yderst erfaren undersøgelsesdommer, der siden 1851 havde stået i spidsen for flere af tidens

17. Karl Peder Pedersen: *Kontrol over København – Studier i den sene enevældes sikkerhedspolitik 1800-48*, Syddansk Universitetsforlag 2014, s. 331.

største kommissionsundersøgelser af organiseret kriminalitet, der havde ført til domsfældelser, af et utal af kriminelle. Man kan nævne mange af tidens forhædede forbrydere, der havde været under assessor Rothes behandling, og han spillede derfor også en central rolle i idømmelsen af de sidste dødsstraffe i perioden. Rothe var datidens *rejsehold* og havde noget nær stjernestatus i offentlighedens øjne.¹⁸

Rothe vidste udmærket godt, at det vigtigste bevis i en hver kriminalsag, var gerningsmandens tilståelse. Derfor blev forhørsprotokollen for 3. retsmøde den 22. oktober 1856, hvor Rothe overtog ledelsen, indledt med en opfordring til arrestanten om *sandhed*.

Herefter følger på de næste 12 sider i protokollen arrestantens egen tilståelse¹⁹, der indeholder en meget lang række informationer, men lad os her alene se på omstændighederne omkring selve drabet.

I forhørsprotokollen kan man således læse, at overboens overfald på ham, *i forening med hans kones øvrige mod ham udviste forhold, fremkaldte den tanke hos ham, at han derfor ville straffe hende, uden at der derfor var opstået noget egentligt forsæt hos ham til at aflive hende, eller endog at sådan tanke har vist sig for ham, men som han gentager, var det kun hans mening at ville straffe hende på en eller anden måde.*²⁰

Hvad angår selve drabet forklarede Jensen, at efter konen havde lagt sig sammen med børnene, sad han alene oppe og betragtede i lampens skær sin sovende hustru. En del af hendes hals og bryst var bart, og så *opstod tanken hos ham om hendes formentlige utroskab og hendes uvenlige forhold imod ham, og blev han derved hidsig i sindet, hvilket, i forening med hans tidligere nærede forsæt om at hævne sig, fordi hun havde fået en fremmed til at prygle sig, pludselig, uden at han nærmere kan gøre sig regnskab for, hvorledes det egentligt er tilgået, vakte det forsæt hos ham, ligeså godt at dræbe hende.*

Han tog derfor kniven fra kakkelovnen, men opgav sit forsæt og lagde kniven tilbage. Da konen imidlertid vendte sig i søvne, og hendes venstre side af halsen derved blev blottet, var det, som han udtrykte sig, *som om noget trak i ham til at udføre sit forsæt, hvorfor han atter greb kniven, og holdende denne i sin højre hånd, stak han den ind i venstre side af sin kones hals, og trak*

18. En søgning på *Mediastream* under hans navn giver et hurtigt indblik i den rolle, han blev tillagt i bekæmpelsen af organiseret kriminalitet i sin samtid.

19. Højesteret: Domssager, 7. april 1857, nr. 121. Genpart af 4. Kriminalkammers forhørsprotokol, s. 22-34.

20. Smst. s. 25.

*den atter op.*²¹ Herefter lagde han kniven tilbage på kakkelovnen og lagde sig på gulvet ved siden af hende. *Han ved ikke, om han da faldt i søvn eller hvorledes det i øvrigt er tilgået med ham, da han straks efter gerningen, blev som bevimmet eller ude af sig selv, og blev sig ikke bevidst, før hans ældste søn vækkede ham.*

Dette er de centrale hovedelementer i tilståelsen. Forhørene af Jensen fortsatte i de følgende dage, hvor han fastholdt ovenstående hændelsesforløb – og ikke mindst sin manglende erindring.

Store dele af højesteretsdommens faktum bygger ord for ord på tiltaltes tilståelse, som den blev gengivet i protokollen fra undersøgelsesretten. Men det er jo lige netop det – *som den er gengivet* i forhørsprotokollen. Tilståelsen i protokollen er en bearbejdet og redigeret sammenskrivning af, hvad der formodentlig har været et langt forhør, hvor Jensen igen og igen blev presset og udfrittet, og hvor en særdeles erfaren forhørsdommer har søgt efter enhver lille modsigelse eller mangel på sammenhæng i tiltaltes forklaring – og ikke mindst en erfaren retsskriver, der har sat det hele i pennen.

Smedesvend Christian Julius Jensen var ikke tidligere straffet, han havde aldrig været i kontakt med politi eller straffesystem før.²² Han havde ingen juridisk bistand og formentlig ingen kontakt ud af arresten. Han havde således kun de informationer til sin rådighed, som undersøgelsesretten fandt det betimeligt at meddele ham. Dette var en naturlig konsekvens af den inkvisitoriske proces.

Forsæt, overlæg og tilregnelser

De her udvalgte citater fra Christian Julius Jensens tilståelse viser, at der blev anvendt en sprogbrug, der var hentet direkte fra tidens strafferets-teori, men som næppe har hørt til Jensens ordforråd. Der var tale om nogle helt centrale begrebsmæssige forudsætninger for, at tiltalte efterfølgende i sagens andet processuelle led ved rettens påkendelse af skyldspørgsmålet ville kunne dømmes skyldig. Det var således ikke nogen tilfældighed, at ordet *forsæt* blev anvendt gentagne gange i den skriftlige tilståelse, og at teksten etablerede en forløbssammenhæng mellem tiltaltes forbitrelse over at være blevet overfaldet i sit eget hjem, hans ønske om at

21. Smst. s. 30.

22. Smst. s. 119-124. Straffeattesterne findes i forhørsprotokollen.

hævne sig på sin kone og det egentlige voldelige overfald, der kunne sandsynliggøre, at han havde handlet med *overlæg*.

Det var med den første af de såkaldte ørstedeske straffelove, *anordning af 4. oktober 1833 om de forbrydelser, hvorved andre angribes på legeme og frihed*, at forsæt og overlæg blev introduceret i dansk straffelov, og dermed også det første hjemlede tilløb til udvikling af en subjektiv skyldvurdering i drabssager.²³ Indtil da havde domstolene alene haft hjemmel til at afgøre skyldspørgsmål på baggrund af de utidssvarende strafferegler i Danske Lov og de senere forordninger for kvalificeret dødsstraf, der alene gav hjemmel til at idømme de i reglerne fastsatte absolut lovbestemte straffe og ikke åbnede mulighed for at inddrage gerningsmandens subjektive forhold.²⁴

Et andet centralt begreb i den strafferetlige ansvarslære, der vandt indpas i 1800-tallet som en del af den nye straffeteori, var *tilregnelse* og *tilregnelighed*, der var tæt knyttet til forestillingen om, at skyld fordrede en fri vilje eller *fornuftens brug*.²⁵ Tilregnelse var en betingelse for *strafbarhed* og medførte, at der skulle foreligge en handling, der kunne tilregnes en gerningsmands frie vilje.²⁶

Der var meget få bestemmelser i Danske Lov, der vedrørte dette emne. I 6-6-21 fremgår det i forhold til drabsforbrydelsen, at drab begået i *vildelse og raseri* ikke skulle straffes med dødsstraf. Udfordringen lå imidlertid i, hvordan man konstaterede utilregnelighed. Her kan ses en interessant udvikling op gennem 1800-tallet. Traditionelt var det præsten, der var den rette til at vurdere en persons mentale habitus, da det netop var præsten, der skulle tage stilling hertil i forbindelse med adgang til konfirmation og altergang.²⁷ Denne opgave overgik imidlertid til den ekspanderende lægevidenskab i løbet af 1800-tallet, uden at der dog kan peges på noget enkeltstående initiativ, der udløste denne ændring.²⁸

Set i lyset heraf var det ikke mærkeligt, at forhørsdommeren ikke stillede sig tilfreds med, at Christian Julius Jensen ikke kunne huske, hvad

23. Tage Holmboe: *Højesteret og strafferetten, omrids af dansk strafferet fra danske lov til straffeloven af 1866 med særligt henblik på Højesterets betydning for udviklingen*, i Poul Bagge m. fl.(red.): *Højesteret 1661-1961*, Kbh. 1961, bd. II, s. 172.

24. Smst. s. 65.

25. Knud Waaben: *Retsspsykiatri og strafferet i historiens lys*, Kbh. 1997, s. 141.

26. Knud Waaben: *Det kriminelle forsæt*, Kbh. 1973, s. 323.

27. Tage Holmboe, s. 174.

28. Knud Waaben: *Retsspsykiatri og strafferet i historiens lys*, Kbh. 1997, s.120ff.

der skete, efter han havde stukket sin kone. Forhørene om denne del af tilståelsen fortsatte derfor. Ved forhør den 24. oktober 1856 fastholdt Jensen således, *at det er ham ganske umuligt, da han straks efter sin gerning af rædsel over den blev ganske aldeles forstyrret, skønt alt hvad indtil da var foregået, står ham ganske klart, og arrestanten bemærkede derfor, at han tidligere således er blevet fortunlet, og navnlig i årene 1852, 1853 og 1855 og i indeværende år i august måned har ligget syg på Frederiks Hospital, men har for øvrigt, når han ikke på denne måde har været patient, befundet sig fuldkommen vel.*²⁹

Denne oplysning afstedkom, at forhørsdommeren allerede næste dag skrev til Frederiks Hospital og udbad sig yderligere informationer om disse indlæggelser samt om disse kan antages at have haft nogen indflydelse på hans sindstilstand.³⁰ Forhørsdommerens hurtige reaktion på de nye oplysninger om Jensens helbreds- og mentaltilstand viser, at han udmærket har været klar over, at dette var af afgørende betydning for sagens videre forløb. Nok havde han indhentet en tilståelse fra gerningsmanden, men det kunne få stor betydning for vurderingen af gerningsforsæt, hvilken mental tilstand Christian Julius Jensen havde været i på gerningstidspunktet.

Der kom til at gå 14 dage, før 4. kriminalkammer modtog svar fra Frederiks Hospital. Det bestod af tre bilag med svar fra de tre læger, der havde behandlet Christian Julius Jensen under hans forskellige indlæggelser på Frederiks Hospital. Således kunne overlæge Trier oplyse, at Jensen havde været patient to gange på hans medicinske afdeling fra 21. marts til 8. august 1853 og fra 30. juli til 7. august 1856 – sidste gang kun 2,5 måned før drabet. *Begge gange for sygdomme, der hidkaldes fra misbrug af brændevin, der førstnævnte gang optrådte som delirium tremens i forbindelse med lungehindrebetændelse, sidstnævnte gang for en svækkelse i fordøjelsesorganerne, som følge af længere varende fortsat misbrug af brændevin, begge gange forlod han hospitalet med en for så vidt kunne skønnes normal sindstilstand.*³¹

En anden læge supplerede med følgende oplysninger: *Ved indlæggelsen (16. oktober 1854) angav han 2 gange tidligere at have været indlagt her på hospitalet for delirium tremens, sidste gang for omtrent 2 år siden, men at han efter den tid havde været mere afholdende. Han frembød heller intet tegn til forstyrrel-*

29. Højesteret: Domssager, 7. april 1857, nr. 121. Genpart af 4. Kriminalkammers forhørsprotokol, s. 37.

30. Smst. s. 96f.

31. Smst. s. 100.

*ser eller svækkelse i åndsevnerne, men kun en stærk tilbøjelighed til besvimelser, som vel kan have haft sin grund i tidligere misbrug af spirituøse drikke.*³²

Det er mange og meget lange hospitalsindlæggelser for en smedevend, der endnu ikke er fyldt fyre år, og selvom det ikke overhovedet blev antydnet, at det længerevarende fortsatte misbrug af brændevin havde ført til en svækkelse af hans sindstilstand, så er gentagne besvimelsesanfald, delirium tremens og svækkelse i fordøjelsesorganerne – også for lægfolk – et tydeligt tegn på et massivt alkoholmisbrug.

Disse tanker gjorde kriminalassessor Rothe sig sikkert også, for dagen efter henvendte han sig skriftligt til stadslæge Hoppe, der sammen med overlæge Bricka havde forestået obduktionen efter drabet, og bad sig meddelt, *dels hvorvidt der måtte findes nogen som helst anledning til at antage, at han i gerningsøjeblikket skal have befundet sig i en tilstand, der kunne udelukke tilregnelighed, og dels hvorvidt der i lægevidenskabelig henseende måtte findes noget, der kunne stride mod rigtigheden af hans forklaringer om de nærmere omstændigheder med gerningen.*³³

Hoppes svar blev fremlagt på det sidste ordinære retsmøde i undersøgelsesretten den 14. november 1856. Her konstaterede lægen blandt andet, at misbrug af spiritus efterhånden *indvirkede sløvende på de åndelige evner. Det er imidlertid intet oplyst om, at dette hos ham skulle være tilfældet i nogen mærkelig grad eller i alt fald ikke således, at hans handlinger i almindelighed måtte anses ham utilregnelig. Han har heller ikke af nogen været anset for at lide af sindsforvirring. Hvad særligt angår hans tilstand på den tid, han dræbte sin kone, er der ingen grund til at forudsætte, at han da skulle have været beruset.*

I det hele taget mente lægen, at gerningen ikke kunne siges at stå i modsætning til hans foregående opførsel, idet han levede i stadig ufred med konen.³⁴

Til at underbygge tilståelsesbeviset var der fra politiets side allerede dagen efter drabet gennemført en gerningsstedsundersøgelse.

På gerningsstedet fandt politiet gerningsvåbenet, som blev taget i forvaring. Det lå skjult på kakkelovnens bagerste side ved den øverste plade, og som betjenten konkluderede i sin rapport: *Hvorimod den afdøde fandtes liggende på det sted, hun om aftenen havde lagt sig, nemlig på den modsatte side lige over for ovnen og det er således ikke rimeligt eller antageligt, at selv om den afdøde havde udført gerningen, hun da ville have gemt kniven, og derefter lagt sig*

32. Smst. s. 103.

33. Smst. s. 107f.

34. Smst. s. 112.

*tilbage på det sted, hun tidligere havde taget sit leje, ej hellere fandtes blodet at have efterladt spor på den retning, hvilket ville have været tilfældet, dersom afdøde selv havde bortlagt kniven på kakkellovnen efter fuldbragt uddåd.*³⁵

Obduktionsrapporten blev forelagt undersøgelsesretten den 29. oktober 1856. Selve obduktionen blev gennemført den 22. oktober, dagen efter at liget var blevet indleveret på Almindeligt Hospital.

Obduktionsrapporten gav dog ikke et entydigt svar på dødsårsagen. Såret, der nåede ned mellem hjertet og højre lunge havde ikke beskadiget luftrør, nervestammer eller de store hovedpulsårer, og det var ikke muligt at opdage, hvilke af de mindre blodkar der var overskåret.³⁶

Obduktionen viste imidlertid også, at der fandtes ufordøjet brændevin i maven på afdøde samt at hun var gravid i 4. uge. Hun ventede dermed sit tiende barn, der jo så også var omkommet ved drabet.

Skønt der således ikke var tvivl om, at mistænkte havde jaget en kniv i halsen på sin kone, var der ikke skabt klarhed over, hvorvidt hans intention var at dræbe hende. Det var heller ikke klar dødsårsag, og selvom gerningen både i lægelig og juridisk forstand kunne tilregnes Christian Julius Jensen, og han derfor kunne straffes, så var hans generelle sygehistorie bekymrende, såvel som det faktum, at ingen af børnene var vågnet i forbindelse med selve handlingen. Det var imidlertid den erfarne forhørsdommers vurdering, at sagen på det foreliggende grundlag var tilstrækkeligt belyst.

Retssag og dom

Dette har også været politidirektørens vurdering, for sagen overgik til retens justitskontor til pådømmelse den 18. november 1856, og der blev udpeget anklager og forsvarer i sagen. Anklager og forsvarer havde alene den skriftlige forhørsprotokol at bygge deres indlæg i sagen på. Hverken anklager eller forsvarer havde truffet tiltalte, inden anklageskriftet blev fremlagt i retten, og der er heller ingen tegn i sagen på, at Christian Julius Jensens beskikkede forsvarer, prokurator Klein, siden hen mødte sin klient.

35. Smst. s. 8-9.

36. Smst. s. 90.

Anklageskriftet byggede på undersøgelsesrettens protokoller og krævede ikke overraskende dødsstraf til tiltalte.³⁷

Forsvareren fremdrog derimod, at tiltalte godt nok havde tilstået, *men han har tillige på det bestemteste sagt, at der aldrig har været nogen tanke om at dræbe hende.*³⁸ Det var derfor en blanding af spiritus og hidsighed, der udløste gerningen, og det forekom derfor forsvareren, at tiltaltes handling manglede *fuld tilregnelighed*. Han henstillede derfor til retten, at denne indhentede Sundhedskollegiets erklæring om dette forhold. Han bemærkede også, at obduktionsforretningen ikke endeligt konkluderede, at stikket havde været absolut dødeligt, da ingen af de store blodkar eller pulsårer var beskadigede.³⁹ Hvis tiltalte derfor skulle dømmes, måtte det enten være for vold eller for attenteret drab – eller helt frifindes.⁴⁰

Endnu engang indkaldte retten derfor medicinsk ekspertise, denne gang fra Sundhedskollegiet, der meget kortfattet meddelte, *at døden har været en følge af det bibragte stiksår, samt at det ikke kan antages, at tiltalte overhovedet lider af sindsforvirring eller i gerningsøjeblikket har befundet sig i en tilstand, som udelukker den psykiske tilregnelighed. At den afdøde skulle have hængeliggert i så lang tid, som om forklaret, efter at have været stukket, foruden hun gav noget tegn på, at der var tilføjet hende denne overlast, må vist antages for usandsynligt, men muligheden af, at det er tilgået således, kan ikke benægtes.*⁴¹

Sundhedskollegiet var blevet oprettet i 1803, og her i midten af 1800-tallet var det for længst blevet en del af kollegiets opgaveportefølje at bistå domstolene med retsmedicinske erklæringer. Det må man sige, skete her, og retten stillede sig da også tilfreds og optog sagen til dom. Efter votering, hvori begge de tidligere undersøgelsesdommere, Køpke og Rothe, også deltog, nåede et enigt dommerkollegium frem til, at tiltalte var skyldig og *havde forbrudt sit liv og skulle lægges på stejle og hjul*. Alt sammen på baggrund af undersøgelsesrettens skriftlige afrapportering.

37. Højesteret: Domssager 7. april 1857, nr. 121. Genpart af Københavns Kriminal- og Politirets domsprotokol, s. 2 ff.

38. Smst. s. 24.

39. Smst. s. 27.

40. Smst. s. 30.

41. Københavns Kriminal- og Politiret, Justitskontoret 1845-1919, pådømte sager 7. februar 1857, s. 32f.

Den 7. februar 1857 blev Københavns Kriminal- og Politirets dom forkyndt for Christian Julius Jensen i fængslet. Han meddelte med det samme, at han ønskede sagen anket til Højesteret.⁴²

Den 20. februar videresendte politidirektøren sagen til Justitsministeriet til videre foranstaltning.⁴³

I Christian Julius Jensens tilfælde stadfæstede Højesteret Kriminal- og Politiretts dom den 7. april 1857. Igen byggede dommen primært på undersøgelsesrettens skriftlige materiale. To ud af de voterende dommere i Højesteret indstillede dog, at tiltalte i stedet for at lide dommen skulle hensættes i tugthusarbejde på livstid.

Man kan i Statsrådets forhandlinger under den 6. maj 1857 læse, at justitsministeren refererede en forestilling, hvori der var indstillet, at den for mord idømte livsraf måtte fuldbyrdes, dog således at han ikke lægges på støjle og hjul.⁴⁴ Kongen og Statsrådet tilsluttede sig denne indstilling.

Henrettelsen og efterspillet

Retterstedet på Amager skulle i brug for sidste gang. Det havde været byens rettersted siden 1806, hvor en kongelig resolution af 21. februar gav tilladelse til, at retterstedet flyttedes fra Slagtervænget uden for Østerport.⁴⁵ Anledningen var en konkret henrettelse. Allerede den 3. marts 1806 kan man således læse i avisen Københavnske Tidende, at den 28-årige rovmorder Niels Jensen var blevet eksekveret. I den forbindelse kunne man også læse følgende om det nye rettersted:

Den såkaldte Svenske Skanse på Amager Østre Fællod er for fremtiden bestemt til justits- eller rettersted i stedet for det forrige sted i Slagtervængen. Svenske Skanse lå 1000 til 1200 skridt fra Christianshavns Vold. Skansen er omgivet af en alen høje vold og med grave, som holder så meget vand, at den er utilgængelig undtagen fra den ene side. Voldene er så brede, at kommandoen som medfølger, kan opstilles derpå. Skansen er 50 alen inden for voldene og altså stor nok til

42. Højesteret: Domssager 7. april 1857, nr. 121. Genpart af Københavns Kriminal- og Politirets domsprotokol, s. 39.

43. Politimesterens korrespondanceprotokol 20. februar 1857.

44. Harald Jørgensen (udg.): *Statsrådets forhandlinger 1848-1863*, bd. VII, 4. september 1856-4. november 1859, s. 143.

45. Laurids Fogtman: *Kongelige reskripter, resolutioner og Kollegiebrev for Danmark og Norge*, Bd. VI, 1805-06, Kbh. 1814.

en eksekutionsplads. Den skjules til dels af voldene omkring renovationskulerne. Passagen dertil er god, og der er tilstrækkelig plads til tilskuerne.

Svenske Skanse, der var en del af et tidligere stjerneformet forsvarsanlæg tilbage fra 1700-tallet, var her i begyndelsen af 1800-tallet faldet sammen, men udgjorde altså fortsat en forhøjning i landskabet. I dag er der i Dalslandsgade først på Amager ingen synlige tegn på hverken skanse, rettersted, eller de mange, der blev henrettet på dette sted.

I det sidste tiår efter enevældens ophør blev kun to personer henrettet her. Der var den unge kvindebedærer, skorstensfejerlærlingen, der blev rovmorder, og som efter sigende havde en smuk sangstemme, og som angiveligt tiltrak over 20.000 tilskuere til sin henrettelse, hvor af mange til stor forargelse for den offentlige mening tilhørte det *det smukke køn*.⁴⁶

Men vi kan ikke udskyde det længere. Den sidste del af Christian Julius Jensens historie må fortælles. Fra arresten på Nytorv gik han den sidste rute over Langebro langs Enveloppen – der stadig i dag kaldes *dødestien* – på det ydre forsvarsanlæg på amagersiden af Christianshavns Vold, krydsede Amagerbrogade og fortsatte frem til det nuværende Øresundskollegium i Dalslandsgade. Her lader vi samtidens aviser fortsætte beretningen. Begivenheden blev skildret over hele landet. De fleste provinsaviser nøjedes dog med at citere københavnerbladene.⁴⁷ I Aarhus Stift-Tidende var der imidlertid tale om egentlig reportagejournalistik, der som genre netop så dagens lys i disse år.⁴⁸ Tre dage efter henrettelsen bragte avisen en længere reportage,⁴⁹ hvorfra her skal gengives en bid:

Delinkventen, der i mange tusinde menneskers nærværelse blev henrettet om morgenen kl. 6.15 i Kløvermarken på Amager, var undervejs til retterstedet ved ret godt mod og ved ualmindelig fatning, af hvilken han dog på selve skafottet syntes at have tabt noget; imidlertid afklædte han sig dog selv og lagde selv hovedet på blokken; eksekutionen var forbi i et eneste øjeblik.

At forbryderen, fraregnet den begåede gruelige misgerning, i øvrigt ikke har besiddet nogen slet karakter, viser den omstændighed, at han må have været godt lidt af sine kammerater; thi da hans jordiske levninger, som skik og brug er, umiddelbart efter eksekutionen var nedsænkede i jorden tæt ved retterstedet, var

46. *Sjællandsposten* 29. og 31. august 1854.

47. *Mediestream* digitalisering af aviser har gjort søgning af den slags informationer så meget lettere, og vil kunne give os nogle helt nye vinkler på dansk retshistorie.

48. Ulrik Lehrmann: *Danske avistekster 1840-1920*, Odense Universitetsforlag 2002, s. 85f.

49. *Kongelig privilegeret Aarhus Stift-Tidende*, fredag den 22. maj 1857.

graven omgivet af et ikke lidet antal smedesvende fra de forskellige store etableringer på Christianshavn, hvilke på deres vis bragte deres kammerat det sidste "levvel".

Af politidirektørens korrespondanceprotokoller kan man se, at Christian Julius Jensen blev begravet på Slaveanstaltens Kirkegård, og at politidirektøren i den forbindelse hos inspektøren ved Stokhuset havde rekvideret både kiste og otte fæstningsslaver fra Stokhuset til at forestå begravelsen – det var jo deres kirkegård,⁵⁰ der lå helt her ude på Amager i nærheden af Retterstedet, nærmere bestemt ved det nuværende Hollænderdybet ved Amagerbrogade. Her fik Christian Julius Jensen sit sidste hvilested.

Allerede fem dage efter drabet var hans kones lig blevet begravet. I Vor Frelser Kirkebog kan man læse, at hun blev begravet på Fattigkirkegården. Den var i 1853 i forbindelse med koleraepidemien også flyttet ud på Amager, der hvor Vor Frelser Kirkegård stadig ligger i dag – på den anden siden af Amagerbrogade – lige over for Hollænderdybet.⁵¹ På den måde kom Juliane Marie Raadsig og Christian Julius Jensen til at følges ad i døden – liggende på hver sin fattigkirkegård – på hver sin side af Amagerbrogade.

50. Københavns Politi 1766-1859. Politimesterens korrespondanceprotokol 17. maj 1857.

51. Vor Frelser sogn, Kirkebog, Begravelser: Juliane Marie Raadsig. Død 21. oktober 1856. Begravet 26. oktober 1856. 45 år. Smedesvend Christian Julius Jensens hustru. Skal være myrdet. Fattigkirkegården.